

УДК 811.112.2'373.45

Гончаренко Л.О., Миколаївський державний гуманітарний університет ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

Гончаренко Людмила Олексіївна – аспірантка кафедри ТПП і НФ Миколаївського державного гуманітарного університету ім. П. Могили. Досліджує проблему запозичень у сучасній німецькій пресі

З історії вивчення запозичень у німецьку мову

Стаття присвячена проблемам дослідження запозичень у німецьку мову. У статті розглядається історія вивчення іношомовних одиниць. Висвітлено питання доцільності чи недоцільності їх вживання у мові.

This article is devoted to the problems of borrowed words in the modern German language. The article deals with questions of expediency or in expediency of usage of borrowed words in the modern German language.

Мова, як відомо, є складноструктурованою, поліфункціональною системою, яка постійно еволюціонує під впливом цілої низки зовнішніх та внутрішніх чинників. Дія цих чинників або, як їх називає Б.М.Головін, умов, завжди здійснюється комплексно, оскільки будь-які зміни в мові відбуваються за певних внутрішніх та зовнішніх умов одночасно. Внутрішні умови мовних змін визначаються системними зв'язками та відношеннями, що діють у самій мові, а також знаковим матеріалом, що є в її розпорядженні. Зовнішні умови залежать від зв'язку та взаємовідносин мови з суспільством, свідомістю людини, природою тощо, тобто від соціальних детермінантів, які є складною та взаємодіючою системою, між складниками якої існують ієрархічні стосунки. Певні зрушення в цих структурах змінюють їх зв'язки з системою мови, на що мова реагує змінами у своїй структурній організації та її функціях [1:245], проявляючи внаслідок цього подвійну залежність своєї еволюції – від середовища, в якому вона функціонує, з одного боку, та її внутрішнього механізму і будови, з іншого [2:198]. Відомо також, що в кінцевому результаті мова змінюється з метою максимально відповідати своєму призначенню в людському суспільстві – бути засобом спілкування та пізнання, а протиріччя між зміненими комунікативними та когнітивними потребами мовців та засобами даної мови, що знаходяться в їх розпорядженні, стають головними стимулами всебічних перетворень.

Звісно, що результати відображувальної

розумової діяльності людини закріплюються безпосередньо в одиницях лексики, зокрема в словах, якими можна оперувати в процесі спілкування, а також оцінювати їх як певний етап пізнання [3:10, 23]. У зв'язку з цим, а також через те, що лексична система є відкритою для будь-яких входжень, лексичний рівень виступає тим складником мовної системи, який найшвидше зазнає змін внаслідок появи нового в позамовній реальності.

Ступінь впливу екстралінгвістичних чинників на розвиток мови, її словникового складу є неоднаковим у різні історичні епохи [4:13, 19; 5:89-90]. Особливо інтенсивно відбуваються динамічні процеси в лексиці в періоди радикальних суспільно-політичних перетворень, у результаті науково-технічного прогресу, підйому культури та мистецтва, активізації зовнішніх контактів мовного колективу тощо.

І.В.Арнольд справедливо відмічає, що інтерес лінгвістів до проблеми історичного розвитку мови та до зв'язку історії останньої з історією носія мови та з його культурою то значно виростає, то послаблюється з появою нових модних течій, але повністю не зникає. В теперішній час питання зв'язку мови та суспільства знову привертає до себе увагу, бо багато лінгвістів усвідомлює необхідність нового зближення мовознавства із суспільними науками та опису лексичних груп, які номінують важливі для суспільної свідомості поняття [6:13]. Зрозуміло, що значною мірою це

зумовлено сучасним станом науки про мову, завданнями, що стоять перед нею та її методами [7:94; 8:125; 9:345].

Запозичення слів властиве всім мовам світу на всіх етапах розвитку і є ознакою життєздатності мов, хоча оцінка цього явища не завжди однакова. Тому природним є інтерес учених до етимології лексичних запозичень у мові, до сфери їх вживання, але більшою мірою – визначення причин надмірного захоплення і невиправданого використання запозиченої лексики.

У кінці XIX – на початку XX ст. про доцільність чи недоцільність іншомовних слів писали такі зарубіжні вчені, як О.Соболевський, Р.Брандт, С. Карський, М.Фасмер. Аналізуючи словниковий склад мови, походження слів, дослідники говорили про ті чи інші запозичення, розглядаючи вже з наукового погляду питання потреби в іншомовних запозиченнях.

Поряд із питанням чистоти мови, яке знайшло відображення практично в усіх роботах учених кінця XIX – початку XX століття як реакція на надмірне захоплення суспільства іншомовними словами, починає формуватися загальна теорія запозичення. Цей період характеризується накопиченням матеріалу за групами окремих іншомовних слів у кожній мові як результату інтерференції. Основні напрямки досліджень, що стосувалися процесу запозичення, мають генетичний характер: визначається мовне джерело запозиченого слова, час запозичення, а також умови запозичення. У цей період з'явилися такі генетико-хронологічні дослідження: Я.Грота [10], І.Огієнка [11] та ін. і це призвело до того, що генетико-хронологічний аналіз іншомовних запозичень у кінці XIX – на початку XX ст. є провідним.

Від дослідження розрізнених чинників і конкретних генетико-хронологічних характеристик іншомовних слів вчені поступово перейшли до теоретичних проблем запозичення. Це перш за все визначення терміна “запозичення”, з'ясування умов і причин запозичення, типів іншомовної лексики, характеру асиміляції іншомовного слова у мові-рецепторі тощо.

Процес мовного запозичення розглядався вченими цього періоду у нерозривному зв'язку з культурними, історичними, військово-політичними контактами різних мовних суспільств і як частина, і як результат цих контактів.

В.Жирмунський, досліджуючи зародження і розвиток німецької національної літературної мови, підкреслював, що “німецька мова з найдавніших часів містить низку запозичених слів, які проникли до її складу в результаті економічних, політичних і культурних зв'язків з

іншими народами. Ці запозичення свідчать про складний характер німецької культури, що формувалася в постійній взаємодії з культурами інших народів” [12: 82]. Німецький вчений Г.Пауль також визнавав, що чинником, який впливає на процес запозичення, є певний мінімум двобічного контакту мов через посередництво міграції груп людей, територіальне розміщення, масове переселення, завоювання, а також подорожі окремих осіб. Тому аналіз запозичень повинен починатися з дослідження поведінки людей, які є носіями двох мов [13: 460].

Основною умовою запозичення, в уявленні вчених цього періоду, стали культурні, економічні та військово-політичні зв'язки між народами. І.Бодуен де Куртене [14:342-347], В.Жирмунський [12:132] та інші підкреслювали неможливість аналізу запозичень без урахування соціолінгвістичного характеру цього явища і необхідність пояснення лінгвістичних змін у зв'язку з фактами історії, психології, навіть фізіології людини. А.Мейє вже на початку XX століття вважав, що зрозуміти мову “можна лише з урахуванням її соціальної природи”, і показав, що кінцевою причиною зміни значення слів є не внутрішні зміщення у контакті і не психологічні процеси, а соціальні умови, які стоять за ними [15: 47].

Поряд із питаннями етимологічними, доцільності чи недоцільності запозичення, які ставились ученими кінця XIX – початку XX ст., увага приділялась і розгляду причин запозичення, асиміляції іншомовної лексики, а також поділу іншомовної лексики за ступенем її освоєння на лексику освоєну та іншомовну.

Німецькі вчені Е.Ріхтер [16: 19-20] і К.Мьоллер [17: 80-96] розширюють уявлення про причини, які сприяють запозиченню слів, і про зв'язок цих причин з адаптацією слова у мові-рецепторі. Але і в цих роботах, і в роботах інших учених (Р.Брандта, І.Огієнка та ін.) немає чіткої диференціації причин запозичення – лінгвальних та екстралінгвальних. Так, наприклад, Е.Ріхтер у роботі “Fremdwortkunde” вказує, що основною причиною запозичення слів є потреба у називанні речей і понять [16: 80-86]. Тут же перераховуються й інші причини запозичень, різні за характером: мовні, соціальні, психологічні, естетичні тощо; потреба у розчленуванні понять, потреба у нових мовних формах, у різноманітності засобів і в їх повноті, лаконічності, зрозумілості, зручності.

Пропонує вчений і класифікацію видів іншомовних слів залежно від ступеня їх освоєння у мові: 1) запозичення чужої форми і чужого значення; 2) запозичення чужої форми для вираження свого значення; 3) запозичення чужого значення у рідній формі, тобто

калькування [16: 86]. Але ще до появи цієї роботи німецькі лінгвісти на чолі з А.Шлейхером висунули ідею поділу всієї іншомовної лексики за ступенем її освоєння у мові на *Fremdwörter* (слова іншомовні) та *Lehnwörter* (запозичені, закріплені). Класифікація типів іншомовних слів за характером їх освоєння в мові була зроблена і російським ученим Я.Гротом: 1) засвоєння чужих слів без змін (крім закінчення на вимогу мови); 2) перетворення слова по-своєму; 3) переклад слова, зроблений за чужим зразком [10:50].

Про причини запозичення написано багато: практично кожен вчений, який займався проблемою освоєння іншомовних слів у мові-рецепторі, так чи інакше торкався розгляду зовнішніх мовних чинників запозичення іншомовних слів (Сорокін Ю.С. [18: 59]; Шор Р. [19: 70-71]; Möller Chr. [17:19-20], Крисін Л.П. [20:146]; Костомаров В.Г. [21:254]; Муромцева О.Г. [22:59-64]; Мороховський О.М. [23:19-25]; Аббасова Б.М. [24:8]). Але у роботах цих дослідників не зроблено належного акценту на диференціації мовних і позамовних причин запозичення.

У своєму дослідженні Б.Гавранек зазначає, що при глибшому вивченні чинників мовного розвитку, зокрема іншомовного впливу, доводиться розрізняти внутрішній і зовнішній аспекти, *“адже ті, хто розглядає вплив чужих мов тільки як зовнішню мотивацію, цілком відмінну від іманентного розвитку і навіть протилежну йому, спрощують усі питання; мова йде не тільки про чужий зовнішній вплив, а перш за все про те, як виявляється цей вплив у мові, що сприймає, а це вже питання, пов’язане із внутрішнім розвитком даної мови, котрий і визначає, які риси запозичуються, а які ні. Необхідно поставити питання про причини того, чому одні риси запозичуються, а інші ні”* [25: 95].

Серед причин запозичення прийнято розрізняти як екстралінгвальні, так і власне лінгвальні, але слід підкреслити, що це розмежування певною мірою умовне, оскільки ті з причин, які відносять до внутрішніх, мовних, нерідко самі є наслідком певних зовнішніх впливів на мову. І все ж такий розподіл причин доцільний: він дозволяє відмежувати те, що *“відкрите соціально”*, від прихованих механізмів впливу соціальних чинників на мову і на їх стосунки [26: 132].

Головною зовнішньою причиною запозичення, на думку вчених, є соціально-економічні, політичні, воєнні, культурні, релігійні та інші види контактів, і як наслідок – знайомство з новими предметами, а потім, і обмін новими поняттями та ідеями (П.Лекант,

Д.Розенталь, Л.Крисін, О.Стишов та ін.), бо тут діють *“політична роль країни і мови, постійне оновлення лексичних засобів шляхом утворення слів, які називають нові, актуальні у тих чи інших відношеннях явища”* [27: 22]. Як соціально-психологічні причини запозичення розглядаються комунікативна актуальність позначуваного ним поняття, престижність іншомовного слова, порівняно з власним [26: 147], *“зміни в психологічному настрої мас, у їх мовному смаку і чутті мови”* [28: 8], *“прагнення відійти, якщо до того є найменша можливість, від усього того, що було вчора і що сприймається як прикмета епохи, з якою без жалю розлучаємося”* [28: 29]. І нарешті, ще одна соціально-психологічна причина запозичення, що призводить, як правило, до перенасичення мови іншомовними словами, – це мода на мовні та естетичні смаки: *“Мінливі уявлення про правильне й ефективне використання мови, які доводяться іноді до абсурду, можна позначити словом “мода”. Мода є останнє виявлення смаку, що впадає в око і зазвичай викликає роздратування у старшої та консервативної частини суспільства”* [28: 25]. Адже *“модні” запозичення – це ²спроба надати мові та мовленню цілеспрямованості, оригінальності, вишуканості, незвичайності, що притаманне в основному мовленню молодого покоління”* [29: 243].

Власне мовні (лінгвальні) причини запозичення достатньо повно визначив Л. Крисін: 1) потреба у називанні (нової речі, нового явища); 2) потреба в уточненні, реалізації відповідного поняття; 3) необхідність розмежовувати змістовно близькі, але все ж такі різні поняття; 4) необхідність спеціалізації понять у тій чи іншій сфері, з тією чи іншою метою; 5) евфемістичні заміни; 6) тенденція до заміни словосполучень і описових зворотів однослівними найменуваннями; 7) закріплення у мові запозичень, які можна об’єднати у лексичний ряд, базуючись на їх загальному значенні й повторюваності будь-якого загального структурного елемента; 8) наявність у мові, що запозичує, усталених систем термінів, які обслуговують ту чи іншу тематичну галузь, професійне середовище [30: 146].

Вивчення причин запозичення безпосередньо пов’язане з проблемою характеру й ступеня освоєння іншомовного слова у мові-рецепторі. Ця серйозна проблема цікавила вчених ще у кінці XIX – на початку XX століття (Е. Ріхтер [16], К. Мьоллер [17]).

Починаючи з середини XX століття вчені вже детальніше розглядають проблему освоєння іншомовних запозичень не тільки з погляду фонетичного і морфологічного пристосування до норм мови-одержувача, але й з позиції

семантичної адаптації, словотвірної, функціональної активності іншомовного запозичення у мові-рецепторі.

Досліджуються також ознаки асимільованості (адаптації, освоєння – всі ці терміни використовуються як синоніми) іншомовного слова у мові-рецепторі.

Справедливо вважається, що для входження іншомовного слова в систему мови-одержувача необхідні такі умови: передача іншомовного слова фонетичними і графічними засобами мови, яка запозичує; співвіднесення слова з граматичними класами і категоріями мови-рецептора; фонетичне освоєння іншомовного слова; граматичне його освоєння; словотвірна активність; семантичне освоєння іншомовного слова; регулярне використання у мові (для слова, не прикріпленого до якої-небудь спеціальної стилістичної сфери, – у різних жанрах літературної мови; для терміна – усталене вживання у тій термінологічній галузі, яка його запозичила) [31: 35].

Деякі мовознавці вважають, що не всі з названих ознак необхідні для входження іншомовного слова у мову, що запозичує, і для функціонування в ній, інші розглядають додаткові ознаки асимільованості слова у мові-рецепторі. Так, виділяючи формальне “підлаштування” його до норм мови-одержувача як першу ознаку адаптації іншомовного слова у мові, що приймає, Ю. Сорокін все ж не вважає цю умову “саму по собі ні достатньою, ні обов’язковою” [18:62]. З одного боку, стверджує він, іншомовне слово, яке ще не стало скільки-небудь звичайним і вживаним у мові, може вже отримати навіть в умовах одиничності й винятковості свого використання нову форму, а з іншого боку, навіть міцно засвоєні мовою іншомовні слова можуть зберігати звукові формальні особливості мови-джерела; більш важливим, на його думку, є не сам факт повної асиміляції звукового складу і форми слова, а ознака стійкості, однотипності й нормалізації цієї форми [18: 62].

Іншими ознаками, якими характеризується запозичене слово (тобто слово, асимільоване у мові-рецепторі), на думку Ю.Сорокіна, є широке й інтенсивне вживання слова у мові, у різних її стилях, у різних авторів, особливо в авторів, які є представниками різних поколінь, різних напрямків і громадських угруповань; поява у запозиченого слова похідних на ґрунті даної мови і підпорядкування його словотвірним законам мови-рецептора; усунення смислової дублетності слова, причому диференціація його за значенням стосовно найближчих синонімів на ґрунті даної мови є дуже суттєвою ознакою освоєння іншомовного слова. І нарешті, як факультативну ознаку асимільованості

іншомовного слова у мові-рецепторі Ю.Сорокін виділяє фразеологічну активність слова, різноманітність його можливих поєднань з іншими словами мови-рецептора і різноманітність його можливих застосувань [18: 62].

Л.П.Єфремов пропонує подібну класифікацію ознак асимільованості іншомовного слова, але на перше місце дослідник ставить функціональний принцип освоєння слова: 1) регулярне вживання і перехід запозичених слів від покоління до покоління; 2) семантичне освоєння, яке включає в себе набуття нових значень при збереженні першопочаткових, зміна значень і переносне вживання слів; 3) участь запозичених слів у процесі словотворення; 4) подальше фонетичне уподібнення власним словам; 5) ліквідація варіантів вимови і різною у граматичному оформленні; 6) витіснення запозиченим словом інших слів (власних чи іншомовних за походженням) [32: 18-21].

На необхідності фонологічної, граматичної, семантичної та стилістичної асиміляції іншомовного слова наголошує у своїх роботах У.Вайнрайх [33: 47-49]. Із сучасних досліджень системним і ґрунтовим є дисертація Г.Дружина [34], в якій автор намагається всебічно висвітлити питання запозичень: прагматика, семантика, соціолінгвістика.

Структуру систему ознак асимільованості іншомовних слів подає Л.Крисін [20], поділяючи їх на основні та факультативні. До основних ознак він відносить лише ті, які необхідні і в той же час достатні для того, щоб уважати іншомовне слово запозиченим лексичною системою мови.

До факультативних ознак дослідник відносить фонетичну, граматичну асиміляцію іншомовного слова і його словотвірну активність, мотивуючи це тим, що існують і активно вживаються слова, не асимільовані граматичною і фонетичною системами мови-рецептора. Що ж до необхідності фонетичної і граматичної оформленості іншомовного слова за законами мови-одержувача, то це він пояснює комунікативною функцією слова, стверджуючи, що слово не може вживатися у мові поза граматичними категоріями, і тому включення іншомовних лексичних одиниць до системи морфологічних і синтаксичних парадигм мови-рецептора є не процесом, а миттєвим актом, тобто іншомовне слово, входячи в мову, відразу ж набуває нормальних для мови-одержувача синтагматичних і парадигматичних відношень із іншими елементами тексту. До факультативних ознак Л. Крисін відносить і словотвірну активність [20:46], з чим не погоджуються

Ю.Сорокін [18], С.Рижикова [35], Л.Єфремов [32].

Відаючи належне класифікації ознак асимільованості іншомовного слова у мові-рецепторі, яка була запропонована Л.Крисінім, можна вважати, що для визнання входження іншомовного слова до системи “нової” мови, що запозичує, усі ознаки є суттєвими, але вони характеризують різні етапи освоєння іншомовного слова.

Поділ усього процесу адаптації на етапи запропоновано у роботах В.Аристової [36], Л.Крисіна [20], В.Симонок [37] та ін. Так, В.Аристова розглядає увесь процес запозичення як єдиний діалектичний, у якому перетинаються дві мовні системи і який може бути поділений на три основні етапи. Перший етап у мовно вона називає “проникненням”, яке спочатку часто співвідноситься тільки з чужою дійсністю, багато слів зберігають чужомовне написання; але при фонемно-графічному оформленні виникають певні коливання у написанні, вимові і акцентуації і відбувається освоєння іншомовного слова у писемному та усному мовленні. Другий етап, стверджує вона, – період запозичення, для якого характерні семантичний вплив мови-джерела, стабілізація значення, активне вживання в усному і писемному мовленні; для третього етапу – “прискорення” – характерним є повне підпорядкування слова нормам мови, що запозичує, використання широких можливостей внутрішньомовної еволюції (словотвір, аббревіація, розвиток внутрішньої і зовнішньої валентності, семантичні й стилістичні зрушення) [36: 8-11].

П’ять етапів освоєння іншомовного слова виділяє Л.Крисін:

1. Початковий етап – уживання іншомовного слова у тексті в орфографічній формі мови-джерела (а в усному мовленні у фонетичній) і графічній формі, без транслітерації і транскрипції, як своєрідне вкраплення.

2. Другий етап освоєння іншомовного слова – пристосування його до системи мови-рецептора: транслітерація або транскрипція, віднесення до конкретної частини мови; вживання іншомовного слова у тексті в лапках, з коментарем.

3. Третій етап – період, коли носії мови не відчують незвичності іншомовного слова, воно втрачає супровідні сигнали та коментарі й починає вживатися поряд з іншими словниковими одиницями рідної мови; але у цьому вживанні можуть зберігатися жанрово-стилістичні, ситуативні й соціальні особливості.

4. Четвертий етап – етап втрати жанрово-стилістичних, ситуативних і соціальних особливостей; етап стабілізації значення, що передбачає семантичну диференціацію власних і

запозичених слів, які близькі змістом і вживанням.

5. П’ятий етап – реєстрація іншомовного слова у тлумачному словнику. Факт фіксації у словнику вказує на те, що слово вже належить до лексико-семантичної системи даної мови [20: 75-78]. На наш погляд, останній критерій є сумнівним. Фіксація іншомовного слова у словнику не завжди вказує на його повну адаптацію у мові і, тим більше, у мовленні.

Три етапи рецептивної асиміляції запозичень виділяє В. Симонок. Перший етап вона називає використанням або проникненням: *“На цьому етапі слово з’являється епізодично, зберігає іншомовне написання і ще належить до мовної картини світу мови-джерела. На другому етапі запозичене слово використовується багатьма членами мовного колективу. Воно включається в лексико-семантичну систему, використовується дедалі частіше, хоча й відчувається його чужорідність. На третьому етапі запозичене слово вже не сприймається як іноземне і повністю підпорядковується законам мови, яка запозичує”* [37: 8].

Таким чином, у роботах вітчизняних і зарубіжних мовознавців виділені етапи в цілому відображають послідовність процесу адаптації іншомовного запозичення на основі провідних ознак кожного із етапів цього процесу, але деталізації названих ознак немає; недостатньо подано й диференціацію ознак, пов’язаних із різними рівнями мовної системи. Без урахування цих чинників характеристика ступенів адаптації запозичуваних лексем не може бути точною.

Лексика суспільно-політичного змісту є шаром лексики з традиційно досить високим кількісним показником запозичених елементів. Так, у німецькомовних газетних текстах частка іншомовної лексики становить 8-9% від загальної кількості слів, серед неслужбових частин мови (іменники, прикметники, дієслова) цей показник сягає 16-17% [38:14].

Вітчизняні та зарубіжні германісти відзначають, що сьогодні німецька мова зазнає особливо інтенсивного впливу з боку англійської мови, насамперед її американського варіанта, що знаходить свій прояв на фонологічному, лексичному та семантичному рівнях. [38:15] Тому проблема іншомовних слів є на сьогодні майже виключно проблемою запозичень з англійської мови. У даній розвідці розглянуто групу іншомовних лексичних одиниць, які використовуються як у ролі первинних назв денотатів (запозичення поняття і слова), так і в ролі назв, запозичених з метою вдосконалення існуючої системи найменувань. За даними німецьких лінгвістів загальна кількість англо-американізмів, які існують

сьогодні в німецькій мові, складає близько 6000 слів [38:103]. Т.Шіппан вважає, з погляду історії мови, цей процес є черговою хвилею масового запозичення іншомовної лексики в німецьку мову після запозичень з британського варіанта англійської мови на початку ХХ ст.

Об'єднання Німеччини в 1990 р., радикальні політичні та економічні перетворення в колишній НДР сприяли інтернаціоналізації її суспільного життя за західноєвропейським зразком. Східнонімецьким мовцям довелося за короткий час засвоювати значну кількість англіцизмів, які були запозичені з західнонімецького слововжитку й фактично мали на сході статус неологізмів [39:198]. Появою такої лексики була відмічена перш за все мова преси та публіцистики, де англіцизмів використовувались як замітники - синоніми для аналогічних німецьких лексем, але також і як первинні назви для наукових та технічних нововведень, різного роду методів, продуктів виробництва тощо. Висока динаміка, якою характеризувався розвиток подій у цей період, сприяла швидкому проникненню таких лексичних інновацій майже в усі без винятку сфери комунікації в нових німецьких землях. Стрімке збільшення кількості англіцизмів у східнонімецькому слововживанні, викликане суспільно-політичними перетвореннями та явище масового використання англіцизмів в межах всього німецькомовного ареалу дає, таким чином, змогу розглядати цей процес як

одну з актуальних тенденцій, перш за все, кількісного розвитку сучасної німецької мови за нових історичних умов.

Запозичення лексики англійського походження в німецьку та інші європейські мови детермінується такими чинниками, як значний політичний та економічний авторитет США як супердержави на міжнародній арені та особливим статусом англійської мови як мови міжнародного спілкування [40:365].

Особливо активно використовуються слова англійського походження в галузі техніки, засобів масової інформації, реклами, моди, торгівлі, у мові суміжних наукових дисциплін (напр., соціології, психології, економіки), політики, спорту тощо. Вхідженню англіцизмів сприяє крім того широкомасштабний експорт продуктів сучасної американської масової культури, під час якого, завдяки надзвичайній атрактивності, так званого, американського способу життя, нові речі, поняття та явища запозичуються разом зі своїми назвами (Sachentlehnungen und Wortentlehnungen). Цьому в свою чергу часто сприяє двомовність сучасних носіїв німецької мови, оскільки *“індивідуальна культурна двомовність може бути каналом мовних контактів. Якраз завдяки двомовності (...) і через переклади впливають зараз одна на одну великі мови сучасної цивілізації”* [41:247]. О.В.Сидоров вказує також на значний прагматичний потенціал, який мають запозичення [38:16].

Література

1. Березин Ф.М., Головин Б.Н. Общее языкознание. – М.: Просвещение, 1979. – С. 416.
2. Общее языкознание. Формы существования, функции, история языка / Под ред. Б.А.Серебренникова. – М.: Наука, 1970. – С. 604.
3. Колшанский Г.В. Объективная картина мира в познании и языке. – М.: Наука, 1990. – 105 с.
4. Entwicklungstendenzen in der deutschen Gegenwartssprache / hrsg. von K.-E.Sommerfeldt. – 1. Aufl. – Leipzig: Bibliographisches Institut, 1988. – 267 S.
5. Ивлева Г.Г. Тенденции развития слова и словарного состава (на материале немецкого языка). – М.: Наука, 1986. – С. 136.
6. Арнольд И.В. Основы научных исследований в лингвистике. – М.: Высшая школа, 1991. – С. 140.
7. Акуленко В.В. Українська мова в європейському контексті (проблеми розвитку мовленнєвої комунікації) // Мовознавство. – 1998. – № 2-3. – С. 91-97.
8. Дуличенко А.Д. О перспективах лингвистики XXI века // Вестник Моск. ун-та. – 1996. – № 5. – С. 124-131.
9. Язык и наука конца XX века: Сб. статей / Под ред. акад. Ю.С.Степанова. – М.: Рос. гос. гуманитар. ун-т, 1995. – С. 432.
10. Грот Я. Филологические розыскания. – Т. 3. – СПб., 1898. – С. 245.
11. Огиенко И.И. Иноязычные элементы в русском языке. История проникновения заимствованных слов в русский язык. – Киев, 1915. – С. 57.
12. Жирмунский В.М. История немецкого языка. – М.: Высшая школа, 1965. – С. 408.
13. Пауль Г. Принципы истории языка / Пер. с нем. под ред. А.А.Холодовича. – М.: Изд. иностр. лит., 1960. – С. 500.
14. Бодуэн де Куртэне И.А. О смешанном характере всех языков // Избранные труды по общему языкознанию. – М., 1963. – Т. 2. – С. 363-366.
15. Мейе А. Введение в сравнительное изучение индоевропейских языков. Русский перевод. – М. – Л., 1938. – С. 125-139.
16. Richter E. Fremdwortkunde. – Leipzig, 1919. – P. 80-86.
17. Möller Chr. Zur Methodik der Fremdwortkunde. “Acta Jutlandica” – V.Kobenhavn, 1933. – P. 19-20.
18. Сорокин Ю.С. Развитие словарного состава русского литературного языка в 30-90-е годы XIX века. – М.-Л., 1965. – С. 159.
19. Шор Р. Язык и общество. – М., 1926. – С. 70-71.
20. Крысин Л.П. Этапы освоения иноязычного слова // Русский язык в школе. – 1991. – № 2. – С. 75 – 78.
21. Костомаров В.Г. Языковой вкус эпохи. – М., 1994. – С. 218.
22. Муромцев И.В. Особенности освоения лексики иншомовного происхождения в сучасній українській мові (морфонологічно-дериваційний аспект) // Вест. Харьк. ун-та. – 1986. – № 284. – С. 72-77.
23. Мороховський О.М. Деякі питання теорії запозичень // Мовознавство. – 1984. – № 1. – С. 19–25.
24. Аббасова Б.М. Социолингвистические и лингвистические основы явления заимствования в

- разносистемных языках. – Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Баку, 1992. – 21с.
25. Гавранек Б. К проблематике смешения языков // Новое в лингвистике. – М.: Прогресс, 1972. – Вып. 6: Языковые контакты. – С. 94-111.
26. Лебедева С.В. Сопоставительный анализ значений слов (пилотажный эксперимент) // Психолингвистические проблемы семантики и понимания текста. Калинин: КГУ, 1986. – С. 92-98.
27. Козлова О.Е. Приемы введения и способы толкования иностранной лексики в научно-публицистическом стиле современного русского языка: Автореф. дис. ... филол. наук. – Днепропетровск, 1981. – С. 25.
28. Крысин Л.П. Лексико-семантические процессы в социолингвистическом аспекте // Диахроническая социолингвистика. – М., 1993. – С. 141-145.
29. Уфимцева Н.В. Опыт экспериментального исследования процесса формирования значения // Психолингвистические исследования в области лексики и фонетики. Калинин: КГУ, 1981. – С. 132-144.
30. Крысин Л.П. Языковое заимствование как проблема диахронической социолингвистики // Диахроническая социолингвистика. – М., 1993. – С. 131-15.
31. Кулинич І.І. Семантичне освоєння іншомовної лексики // Лінгвістичні дослідження. Збірник наук. пр. – Харків: ХДПУ, Вип. 2. – 1992. – С. 93-97.
32. Ефремов Л.П. Сущность лексического заимствования и основные признаки освоения заимствованных слов: Автореф. Дис. ... канд. филолог. наук. – Алма-Ата, 1959. – С. 21.
33. Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие // Новое в лингвистике. – М.: Прогресс, 1972. – Вып. 6: Языковые контакты. – С. 25-60.
34. Дружин Г.В. Сучасні лексичні запозичення: прагматика, семантика, соціолінгвістика: Автореф. дис. ... канд. філол. наук – Дніпропетровськ, 2006. – С. 32.
35. Рижикова С.Ю. Діслівний словотвір на базі англійських запозичень в українській мові // Дослідження з граматики і граматичної стилістики укр. мови. – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетровського держ. ун-ту, – 1980. – С. 68-73.
36. Аристова В.М. Англо-русские языковые контакты. – Л., 1978. – С. 150.
37. Симонок В.П. Адаптація іншомовних елементів у системі української мови // Вестн. Междунар. слав. ун-та: Серія: Філологія. – Харків: МСУ, 2001. – Т. IV. – С. 29-31.
38. Сидоров О.В. Прагматический статус заимствований в современном немецком языке // Взаємодія одиниць різних рівнів германських, романських і слов'янських мов. – К: КДПІМ, 1991. – С. 10-14.
39. Огиенка І. Иноземные элементы в русском языке. – Киев. – 1915. – С. 540.